

«Sociology of Culture and Art»: Methodology and Techniques of the Training Course

UDC: 316.7 (091)

DOI: <https://doi.org/10.15421/172595>**Makarova Alla**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-7270-0135>, alla.makarova@gmail.com

Vasyl Stefanyk National Carpathian University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Abstract.

The materials reflected in the article are part of the methodological development of the course «Sociology of Culture and Arts», which represents a methodological complex tested in work with students.

Relevance. This approach is qualitatively different compared to the traditional division of the courses «Sociology of Culture» and «Sociology of Art» as separate branch sociologies, because it allows for flexible and productive organization of methodological work in both teaching and studying the course.

The purpose is to familiarize the community of teachers and scientists with the author's methodological and methodical model of teaching the integrative educational course «Sociology of Culture and Arts» within the framework of elective courses for all fields of knowledge.

Results. The study proposes a three-level methodological model that, without contradicting the principles of the classical disciplinary division of sociology, unites the issues and topics of «culture» and «art» by addressing the parameters of microsociology, mesosociology and macrosociology. The course structure, requirements for knowledge, skills, competencies and expected learning outcomes are given. A comparison of the content of the topics in which specific sociological methods and techniques of sociological research of culture, on the one hand, and art, on the other, are considered is provided. The method of differentiated assessment according to the three-level complexity of the practical task is highlighted on examples of independent work.

Conclusions. The model presented by the author allows organizing and systematizing disparate knowledge about «culture» and «art» into a single methodological system that reveals the real connection between events, phenomena, structures, and methods and techniques of their research into a clear and consistent strategy of sociological research of a sociocultural and artistic direction without an artificial methodological gap.

Keywords: sociology of culture, sociology of art, methodology, methodological model, macrosociology, mesosociology, microsociology, techniques of sociological research

«Соціологія культури і мистецтва»:

методологія та методики навчального курсу

Макарова Алла

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

Анотація.

Матеріали, відображені у статті, є частиною методичної розробки курсу «Соціологія культури і мистецтва», що представляє апробований у роботі зі студентами методологічний комплекс.

Актуальність. Цей підхід є якісно іншим у порівнянні із традиційним членуванням курсів «Соціологія культури» та «Соціологія мистецтва» як окремих галузевих соціологій, бо дозволяє гнучко і продуктивно організувати методичну роботу як з викладання, так і вивчення курсу.

Метою дослідження є ознайомити спільноту викладачів та науковців із авторською методологічною та методичною моделлю викладання інтегративного навчального курсу «Соціологія культури і мистецтва» в межах вибіркових курсів для усіх галузей знань.

Результати. У дослідженні пропонується тривірнева методологічна модель, яка, не суперечачи принципам класичного дисциплінарного поділу соціології, об'єднує проблематику та тематику «культури» і «мистецтва» завдяки зверненню до параметрів макросоціології, мезосоціології та мікросоціології. Наводиться структура курсу, вимоги до знань, вмінь, компетентностей та очікуваних результатів навчання. Надається порівняння змісту тем, в яких розглядаються конкретні соціологічні методи та техніки соціологічних досліджень культури, з одного боку, та мистецтва, з іншого. Висвітлюється на прикладах щодо самостійної роботи метод диференційованої оцінки відповідно до тривірневої складності практичного завдання.

Висновки. Модель, представлена автором, дозволяє організувати і систематизувати розрізнені знання про «культуру» та «мистецтво» в єдину методологічно-методичну систему, яка проявляє реальний зв'язок подій, явищ, структур та методів і технік їхнього дослідження в чітку і послідовну стратегію соціологічного дослідження соціокультурномистецького спрямування без штучного методологічного розриву.

Ключові слова: соціологія культури, соціологія мистецтва, методологія, методична модель, макросоціологія, мезосоціологія, мікросоціологія, техніки соціологічного дослідження, методи соціологічного дослідження

Вступ.

Сучасна українська освіта є розгалуженою і масштабною системою галузей знань, орієнтованою на будь-які професійні уподобання абітурієнтів як майбутніх науковців. Соціологія давно і міцно закріпилась в українській науково-освітній системі як одна з наук про суспільство, що презентує не лише рівень теоретичних, але й емпіричних досліджень і працює в єдності інституційного, організаційного та особистісного вимірів соціальної реальності. Однак у доборі методик формування навчальних курсів спостерігається певна секуляризація сенсів, зумовлена традиційними прийомами диференціації соціальних сфер, зокрема, «культури» та «мистецтва». Швидкий розвиток комунікативних практик, медіа-ресурсів та штучного інтелекту вимагає створення нової методології для об'єднання матеріалів курсів «Соціологія культури» та «Соціологія мистецтва» у єдиний смислово системний навчальний предмет. Адже розділення їхньої проблематики структурно-функціональним чином суперечить реальним культурним ініціативам та практикам. Наприклад, Міністерство культури України, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Інформаційний центр з питань культури та мистецтва інформують, що «з 2017-го Мінкультури проводить конкурс на здобуття премії за збереження та охорону нематеріальної культурної спадщини, що присуджується фольклористам, етнографам, дослідникам, науковцям, збирачам-ентузіастам, фольклорним колективам, солістам (вокалістам, інструменталістам та танцюристам), майстрам-викладачам та керівникам дитячих творчих шкіл народних художніх промислів, які своєю діяльністю сприяють виявленню, фіксації, збереженню та популяризації етнокультурної спадщини та регіональних особливостей українського народу» (Лелик, М, 2019). Отже, в живій соціальній реальності «мистецтво» є частиною систем соціальної культури на кількох рівнях водночас, події розвиваються не просто синхронно, а у системній цілісності. Це дає підстави переглянути методологію та методики викладання курсів, де «культура» та «мистецтво» аналізуються засобами соціології.

Актуальність. Дослідження специфіки «культури» та «мистецтва» в єдиному інтегративному методологічному підході є актуальним не лише для спеціалістів з цих галузей знань, а й для широкого кола студентів, що повинні зорієнтуватися у методах наукового пошуку та опрацювання актуальної інформації про стан цих галузей в Україні XXI століття, особливо з огляду на руйнівні наслідки ворожих атак на культурно-мистецьку інфраструктуру України другого-третього десятиліть XXI століття. Проблеми створення, охорони та реновації, менеджменту та маркетингу у сферах організації культурних практик, зрештою, сучасний глосарій з культурно-мистецької

проблематики мають бути грамотно висвітлені у методичних розробках курсу, щоб зорієнтуватися не лише у втратах, але і у здобутках культурно-мистецької соціальної сфери на всіх рівнях.

Мета дослідження полягає в тому, щоб ознайомити спільноту викладачів та науковців із авторською методологічною та методичною моделлю викладання інтегративного навчального курсу «Соціологія культури і мистецтва» в межах вибіркового курсів для усіх галузей знань.

Аналіз попередніх публікацій. Активність у розробці методичних матеріалів з курсів «Соціологія культури» та «Соціологія мистецтва» у науковому українському середовищі відмічається з перших десятиліть XXI століття, однак, досі не створено комплексного інтегративного курсу. Тим не менше, є чіткі орієнтири стосовно наповнення і спеціалізації освітніх програм і підготовки фахівців-дослідників сфер «культури» та «мистецтва» як соціально-створювальних. Так, на факультеті соціології Київського національного університету ім. Т. Шевченка для спеціалізації «Соціологія мистецтва» Освітня програма «Соціологія», Освітній рівень «бакалавр соціології» виокремлено такі напрями професійної діяльності: «73.20.0 Дослідження та розробки в галузі гуманітарних та суспільних наук, 74.13.0 Дослідження ринку та вивчення суспільної думки, 75.11.7 Діяльність у сфері статистики та соціології, 75.14.0. Допоміжна діяльність у сфері форм державного управління; 80.22.0; Викладання в професійних навчальних закладах культури і мистецтв; 91.33.0; Громадські організації (фонди, асоціації, партії тощо); 92.20.0; Діяльність у сфері радіомовлення та телебачення; 93.05.0; Інші індивідуальні послуги (підприємницька діяльність у сфері культури і мистецтв)». (<https://sociology.knu.ua/uk/specializaciya-sociologiya-mistectva>).

Очевидно, що ці теми повинні бути зафіксовані і у змісті методичних розробок як окремі напрямки аналітики. Водночас, місце навчальної дисципліни «Галузеві соціології. Соціологія культури» в освітній програмі визначається і так: «Входить до переліку нормативних фахових дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів спеціальності 054 «Соціологія». Відповідно до загальноприйнятої класифікації соціологічних теорій вона відноситься до спеціальних соціологічних теорій і вивчає особливості функціонування культури в конкретних соціально-історичних умовах у зв'язку із соціальними структурами та інститутами. Об'єктом соціології культури необхідно вважати суспільство як соціокультурну систему та субкультури спільнот, які входять до нього; культуру соціальних організацій; культуру індивіда; а також сфери науки, мистецтва, освіти та виховання. Предметом соціології культури є закономірності та механізми функціонування та розвитку культури як атрибуту соціальної системи.

Соціологія культури має тісні внутрішньогалузеві зв'язки з іншими соціологічними галузями, такими, як: історія світової та української соціологічної думки, загальна соціологічна теорія, методологія та методи соціологічних досліджень, соціологія масових комунікацій, соціологія особистості, соціологія релігії. Також вона має міжгалузеві зв'язки з такими науками, як: філософія культури, дозвілєзнавство, історія, культурологія, літературознавство, мистецтвознавство, мовознавство, релігієзнавство» (Іванова, Чорна, & Бондарець, 2019). Очевидно, що такий обшир компонентів для вивчення вимагає великого формату програмних текстів та ускладнює засвоєння матеріалу.

Водночас, хоча методичних розробок з курсу «Соціологія культури» все ще значно більше, ніж з «Соціології мистецтва», проблематика останньої досліджується навіть у дисертаціях. Так, у дисертації Л. Алієвої «Для розв'язання поставлених завдань використовуються історико-аналітичний метод – при вивченні джерел та літератури, визначенні міри розвиненості окремих напрямків дослідження; історико-порівняльний метод – при розкритті спадкоємності періодів розвитку соціології мистецтва та специфіки соціологічних підходів у суміжних науках (естетиці, мистецтвознавстві та ін.); типологічний метод – для згрупування праць дослідників за певними ознаками; системно-структурний метод – для визначення цілісності формування соціології мистецтва в Україні та її окремих галузей. Використовуються загальнонаукові методи системності і цілісності, диференціації і узагальнення» (Алієва, 2006). Авторка зазначає, що «довгий час соціологія мистецтва у формі соціологічних підходів розвивалась у межах інших наук (мистецтвознавства, естетики), не усвідомлюючи свого предмету.

Проблемам інституціалізації української соціології мистецтва в історичному аспекті не присвячено жодної спеціальної роботи, хоч підходи до її періодизації зроблені І. Іваньо. Розглядається значний корпус джерел по формуванню соціології театру (Лесь Курбас, С. Паламарчук, П. Рудін), соціології літератури (Д. Балака, М. Грушевський, Г. Сивокінь) та ін. Особлива увага в аналізі літератури приділяється спадщині 20-х р. (М. Грінченка, Я. Полфьорова, В. Юринця та ін). Проаналізовані методологічні засади дослідження формування соціології мистецтва в Україні у творчості В. Гриба, І. Іваньо, О. Лановенка та ін. (Алієва, 2006, с. 7).

Прогресивними у плані методології аналізу соціокультурних процесів як мистецьких і навпаки є і роботи вчених Інституту соціології НАН України. Згадаємо одну з них. Зокрема, у монографії Людмили Скокової 2018 року «представлено системне соціологічне дослідження культурних практик у ракурсі сучасних теоретичних підходів до їх вивчення,

а також особливостей прикладних аспектів аналізу їх розгортання у повсякденному житті різних груп соціуму. Теоретичні перспективи культурологічної соціології, практико-теоретичних підходів, соціології культури створюють багатовимірне бачення феномена культурних практик, продукуючи в свою чергу специфічні прикладні методології збирання і аналізу даних. На матеріалах моніторингових досліджень Інституту соціології НАНА України та інших емпіричних свідчень подано картину динамічних конфігурацій у полі культурних, дозвілєвих практик населення в українському суспільстві» (Скокова, 2018, с. 2).

Результати дослідження.

Курс «Соціологія культури і мистецтва» належить до переліку вибіркових дисциплін та може, таким чином, читатися студентам бакалаврату усіх спеціальностей. Навчальна дисципліна знайомить студентів із основами соціологічних досліджень у сфері культури і мистецтва, що має своєрідну специфіку й вимагає застосування фахових знань і підходів. Предметом вивчення навчальної дисципліни «Соціологія культури і мистецтва» є розвиток уявлень про взаємозв'язок культури та мистецтва, з одного боку, та соціологічного знання як методології дослідження соціально-культурних явищ, – з іншого. В межах лекційного викладу та семінарської практики з «Соціології культури і мистецтва» традиційно розглядаються основні етапи формування соціокультурних парадигм у сфері культури та мистецтва; деталізуються наукові прийоми їх соціологічного дослідження, зокрема, методологія, методики та техніки збору та опрацювання інформації про соціально-культурні явища. Окрема увага приділяється висвітленню сучасного розвитку соціології мистецтва, що визначається однією із найбільш перспективних галузей новітньої соціологічної думки; увага фокусується на провідній ролі медіаграмотності в соціокультурному просторі (Макарова, 2021). Заняття, що проводяться у вигляді лекцій, семінарів, з використання інтерактивних методів навчання, що дозволяє студентам спеціальностей далеких від фахової «соціології культури» або «соціології мистецтва» ознайомитися у загальному з соціологічною науковою методологією «в теорії». Завершується дисципліна заліком.

Проблемною є, однак, методологія поєднання у межах одного курсу таких різних за категоріальністю та таких близьких за проблематикою «галузевих» соціологічних теорій, як «соціологія культури» та «соціологія мистецтва». Так, деталізацією структури тематики «соціологія культури» цілком можуть бути теми «Національна культура», «Культура повсякдення», «Культура міська і сільська» тощо (Мироненко, 2020, с. 3), а поряд з тим «Соціологія музики», «Соціологія театру», «Соціологія книги і читання», «Соціологія моди» тощо (Шеломовська,

2023, с. 3). Така дисфункціональність категоріальних векторів не створює єдиної системи смислів, не нагадує передання атмосфери єдиного сучасного соціокультурномистецького простору як наративного майданчика для трансляції колективного досвіду через, скажімо, «дозвілля» у середмісті. Тимчасом, «доцільно визнати, що концепт транскультуралізму має виразні перспективи стати дієвим методологічним інструментом адекватного пізнання мінливої реальності новітніх інтеграційних практик сьогодення в контексті визначення потреб та умов використання ненасильницьких технологій забезпечення співіснування взаємодіючих між собою різних етнокультурних спільнот в кордонах різних державних та регіональних об'єднань. Важливими концептуальними засобами відображення змісту основних транскультурних чинників розвитку сучасних соціальних спільнот є поняття «полікультурність», «толерантність», «соціальний діалог» та «соціальна конвенція». Вочевидь, що в сучасному комунікативному просторі майже всіх суспільних систем базовою ознакою виступає феномен полікультурності. Це явище в науковій літературі останніх років розглядається в різних аспектах, але базове визначення може бути представлено таким чином: «Полікультурність» – поняття, яким позначається здатність певної суспільної системи забезпечити співіснування різних за своїм статусом соціальних спільнот, які розрізняються за ознаками мови, віри, традицій, культів, історії, архетипів, епосів, цінностей, ставленням до досягнень і поразок, міфів та ідеологем. Різниця між такими спільнотами може бути великою, значною і незначною. У зв'язку з цим фактором завжди слід розуміти і враховувати розмаїття умов, причин, засобів, завдяки яким можливо забезпечити співіснування соціальних груп, верств, кланів, конфесій на території конкретного державного утворення» (Судакова, 2019, с. 23).

Тому ми пропонуємо розглядати проблематику «культури і мистецтва» діалектично, через уведення у якості методологічного орієнтиру – параметру «об'єднання світів» як трансляції логіки певної соціальної дії чи процесу від рівня «інституцій» через рівень «організацій» до рівня «індивіда/особистості» у «мистецтві» як частині «культури». Таку методологію «успільнотнення» різнорівневих (різновимірних, за висловом Л. Скокової) соціальних світів ми вбачаємо у послідовному методичному макро, мезо- та мікромасштабуванні фокусу дослідницької уваги на культурно-мистецьких явищах. Погоджуємося із думкою Л. Бевзенко, що «потуга парадигми складності в соціологічному теоретизуванні поки що далеко не вичерпана і не розкрита. Виглядає так, що в шуканих інтегративних теоріях парадигма складності може взяти на себе

концептуалізацію макросистемної динаміки. Більш глибокі системні рівні (мезо- та мікро-) потребують інших парадигмальних доповнень. На мій погляд, тут доречним є звернення до мережевої теорії та парадигми практик. Спробу такого поєднання я зробила в побудові інтегративної концепції соціальної напруженості [...]. Аналогічний методологічний прийом може бути плідним і в разі концептуалізації соціальних спільнот, намаганні зрозуміти їх місце в загальносистемній динаміці (макрорівень), а також формат присутності на мезо- та мікрорівні соціальної реальності. В рамках complexity theory підходу соціальна динаміка може розглядатися як процес зміни, утримання та руйнації соціального порядку за рахунок двох основних механізмів – організаційного та самоорганізаційного [...]. І проявляється це у динаміці соціальних утворень організаційного та самоорганізаційного генезису. Саме останні і є тим, що можна ототожнити з явищем соціальних спільнот. Наявність в цій концепції утворень організаційного типу дає ту теоретичну опозицію, яка дозволяє виявити специфіку появи та існування соціальних спільнот» (Бевзенко, 2019, с. 20-21).

Дослідниця вказує конкретну специфіку трьох вказаних вище рівнів соціальної реальності. Дозволимо собі оформити її висновки у форму таблиці, щоб не втратити важливих аспектів у формулюваннях.

«Таким чином – висновує Л. Бевзенко, - спільнота на макрорівні це частина габітуальної системи людини на мікрорівні». Погоджуючись, водночас, ми поділяємо зауваження про «динамічний характер взаємодії між акторами, підкреслюючи мінливість її учасників, здатність змінювати траєкторії руху, функції та наміри одне одного... Це значить, що в конкретній дослідницькій ситуації ми не можемо заздалегідь стверджувати, які актори є впливовими, а які ні. Подібний перелік повинен з'явитися у результаті дослідження, а не на етапі його планування. По-друге, актори, котрі набувають сили, вступаючи в союзи та транслюючи інтереси інших акторів, можуть цю силу втратити, тобто процес випробовування сил передбачає рух в обидвох двох напрямках. Таким чином, потужність і впливовість акторів визначається не їхньою належністю до «мікро-» або «макрорівня» суспільства, де інші заздалегідь вважаються більш значимими, ніж перші, а їхнім реальним вкладом у конкретну соціальну ситуацію та здатністю діяти від імені багатьох інших акторів, витлумачуючи їхні інтереси в своїх власних термінах» (А. Дейнека, 2019, с. 30-31). У запропонованому нами підході «макро», «мезо-» та «мікро» є скоріше параметрами підбору методик та технік соціологічних досліджень, з урахуванням масштабів соціальних середовищ, ніж «соціальних ролей» у цих середовищах.

Табл.1.

Специфіка рівнів соціальної реальності.

1. Макорівень.	2. Мезорівень.	3. Мікрорівень.
«Організаційні спільноти в своїй генезі мають на першому місці абстрактний проект, план організації з прописаними рольовими позиціями і функціями, які вже потім наповнюються конкретними соціальними акторами – членами суспільства. Соціальні спільноти є продуктом соціальної самоорганізації, утворюються спонтанно як результат живої взаємодії між конкретними людьми, розростаються по типу «снігового кому». Функціональні навантаження є розмитими і регулюються теж ситуативно і спонтанно. Прикладів багато – від родини, спортивної команди, клубів за інтересами до усіляких політичних, громадських рухів у разі їх справжності а не імітаційності.	На цьому рівні спільноти мають в основі мережеву природу (причому в інтерпретації Б. Латура, коли в коло мережевих зв'язків попадають і не-люди – речі, віртуальні об'єкти, тощо). Їхня ієрархічність не є жорсткою, як в організації, а являє собою результат спонтанного утворення найбільш авторитетного і сильного ядра спільноти, яке є рухливим і вимагає щоденної актуалізації своєї спроможності цю позицію тримати. Стосунки між членами спільноти регулюються за рахунок системи правил, які утворюються теж спонтанно, не намагаються регулювати усі можливі формати мережевих взаємодій, а лише окреслюють границі спільноти системою заборон – чого не можна робити. Все інше – свобода і саморегуляція. Це теж суттєва відмінність по відношенню до організації, де рольова сітка прописується з максимальною алгоритмізацією можливих функціональних дій.	Входження в спільноту, поява відчуття належності до неї для кожної окремої людини пов'язане з напрацюванням системи особливих практик мережевих взаємодій з іншими членами спільноти. Саме ці звичні, повторювані практики і є тим цементам, що робить спільноту цілісним соціальним утворенням. (Приклад, що демонструє це дуже яскраво – релігійні спільноти. Сучасні приклади – спільноти в віртуальних мережах, які тримаються на практиках регулярного обміну повідомленнями, читанням, коментуванням, лайканням та ін.). Це означає, зокрема, і те, що спільноти – виключно процесуальне утворення, що підтримується практиками повсякдення (реальними або уявними, мисливими). На рівні індивідуальному спільноті відповідає певна структура в системі індивідуальних габітуальних налаштувань».

Джерело: Бевзенко, Л. (2019).

На нашу думку, мета викладання даного курсу – допомогти студентам зорієнтуватись у законодавчій базі та актуальній науковій проблематиці ролі культурних трендів та аудіовізуального мистецтва, а також особливостях функціонування арт-ринків,

аукціонів та інших соціальних інституцій у суспільному просторі сучасності; дослідити вплив глобалізації на різні сфери культури і мистецтва крізь призму сучасних соціокультурних теорій. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:	вміти:
предмет, завдання, теоретичні основи, методології, основні напрямки та проблематику сучасних соціологічних досліджень у сфері культури і мистецтва;	працювати з методиками та техніками, базами даних щодо культурно-мистецьких явищ;
основні етапи становлення соціології культури і мистецтва в контексті класичних та сучасних теорій;	розглянути проблеми літератури, театру, кіно, музики у світовій та вітчизняній культурі з позицій соціології;
законодавче підґрунтя соціокультурного дискурсу;	визначати роль суб'єктів художньої культури в системі соціальних відносин;
актуальні тренди та тенденції інституційному, організаційному та персонально-особистісному культурно-мистецькому процесі як єдності різномасштабних соціальних реальностей.	застосовувати одержані знання у навчальній та професійній діяльності, орієнтуватися у світоглядних парадигмах, критично оцінювати соціальні, культурні, мистецькі процеси.

Акцент робиться на вивченні матеріалів законодавчих, аналітичних, дослідницьких, довідкових, публіцистичних, критичних джерел та ін. Завдання, які покликана вирішити пропонована дисципліна, включають не лише засвоєння знань, але й набуття студентами вмінь опрацьовувати самостійно навчальну літературу, критично мислити та висловлювати свою точку зору на основні культурно-мистецькі явища та події в міжнародному масштабі.

Зазначений курс спрямований на розвиток здатності студентів самостійно набувати і удосконалювати знання та вміння через науково верифікований пошук, аналіз і використання інформації про культурні та мистецькі реалії та тенденції.

На наш погляд, такий інтегрований курс повинен забезпечити формування таких компонентів освіченості, як:

Загальні компетенції	Фахові компетентності	Програмні результати навчання
- Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. - Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми. - Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку культури та мистецтва, їхнього місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.	- Знання і розуміння ретроспективи формування вітчизняних, європейських та міжнародних культурно-мистецьких інститутів. - Повага до честі та гідності людини як найвищої соціальної цінності в Україні та світі, розуміння їх правової природи.	- Здійснювати аналіз суспільних процесів у контексті аналізованої проблеми. - Формулювати власні обґрунтовані судження на основі аналізованої проблеми. - Пояснювати державною та іноземною мовами характер певних подій та процесів соціокультурного та мистецького значення з розумінням професійного та суспільного контексту. - Демонструвати необхідні знання та розуміння сутності та змісту основних засад та тенденцій культурного і мистецького світових та українського соціального просторів.

У курсі передбачено 2 змістових частини (модулі). Перша частина курсу присвячена розгляду методології соціологічних досліджень взагалі (предмет, завдання, основні напрямки та методи соціологічних досліджень) та висвітленню і аналізу наукових підходів до визначення сутності та змісту соціології культури, базових галузей соціокультурної сфери та проблемам соціалізації засобами культури. Вона представлена модулем «Соціологія культури». Її змістовими частинами є:

- тема 1 «Соціологія культури як наука»,
- тема 2 «Макросоціологічний аналіз культури»,
- тема 3 «Мезосоціологічний аналіз культури»,
- тема 4 «Мікросоціологічний аналіз культури»,
- тема 5 «Техніки соціологічного дослідження культури».

Друга частина курсу присвячена дослідженню основних етапів становлення соціомистецької проблематики в контексті системи соціальних відносин; соціології візуального мистецтва та соціологічним вимірам дослідження літератури, музики театру та кіно. Вона реалізована модулем «Соціологія мистецтва». Її змістовими частинами є:

- тема 6 «Соціологія мистецтва як наука»,
- тема 7 «Макросоціологічний аналіз мистецтва»,
- тема 8 «Мезосоціологічний аналіз мистецтва»,
- тема 9 «Мікросоціологічний аналіз мистецтва»,
- тема 10 «Техніки соціологічного дослідження мистецтва».

За навчального навантаження на 3 кредити ЕКТС пропонувану тематику можна розподілити за лекційними заняттями (12 год.) наступним чином:

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість годин		
	лекції	заняття	сам.роб.
Змістовий модуль 1. Соціологія культури.			
Тема 1. Соціологія культури як соціальна теорія.	2		10
Тема 2. Макросоціологія, мезосоціологія та мікросоціологія культури.	2	6	10
Тема 3. Методологія, методики та техніки соціологічного дослідження культури.	2	2	10
Змістовий модуль 2. Соціологія мистецтва.			
Тема 4. Соціологія мистецтва як соціальна теорія.	2	2	10
Тема 5. Макросоціологія, мезосоціологія та мікросоціологія мистецтва.	2	6	10
Тема 6. Методологія, методики та техніки соціологічного дослідження мистецтва.	2	2	10
Загальна кількість годин	12	18	60

Зміст семінарських занять цілком корелює з лекційним матеріалом, оскільки їхня мета полягає у поглибленому вивченні матеріалу, що, як передбачається, дозволить студентам виробити власну активно-діяльну позицію щодо культурно-

мистецьких ініціатив як загальносуспільного, так і локально-приватного значення у їх взаємодоповненні. Наведемо порівняльну таблицю кореляції методології та методик і технік, що вивчаються у межах лекційних та практичних занять.

Табл.2

Кореляції методології та методик і технік, що вивчаються у межах лекційних та практичних занять

Соціологія культури	Соціологія мистецтва
Тема 5. Техніки соціологічного дослідження культури. 1. Моделювання інтегрального соціологічного дослідження культурного явища. Статистика у сфері культури. Опитування у сфері культури. Вивчення аудиторії. Постановка проблеми, окреслення об'єкту та предмету дослідження. Завдання дослідження та підбір методів і інструментарію для його виконання. Поєднання методів збору інформації. 2. Техніки макросоціологічного дослідження культури. Соціальний моніторинг. 3. Техніки мезосоціологічного дослідження культури. Опитувальні методи. Етнографічне дослідження. 4. Техніки мікросоціологічного дослідження культури. Соціальний експеримент. Біографічний метод. Фокус-групове інтерв'ю. Соціометрія.	Тема 10. Техніки соціологічного дослідження мистецтва. 1. Моделювання інтегрального соціологічного дослідження мистецького явища. Постановка проблеми, окреслення об'єкту та предмету дослідження. Завдання дослідження та підбір методів і інструментарію для його виконання. Поєднання методів збору інформації. 2. Техніки макросоціологічного дослідження мистецтва: Неопитувальні методи. Контент - аналіз. аналіз документів. 3. Техніки мезосоціологічного дослідження мистецтва: анкетування, включене спостереження. 4. Техніки мікросоціологічного дослідження мистецтва: Аналіз випадку. Інтерв'ю. Техніка «театру пригноблених».

При виставленні заліку (мінімум 50 балів, максимум 100 балів) враховуються навчальні досягнення студентів (бали), набрані на поточному оцінюванні (45 балів), при виконанні підсумкової контрольної роботи (30 балів), при виконанні самостійної роботи (15 балів, робота з джерельною базою) та одного індивідуального завдання (10 балів, мультимедійна презентація за питаннями теми відповідного семінарського заняття). Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання всіма студентами письмової модульної тестової контрольної роботи на 8 або 9 семінарському занятті та охоплює весь зміст навчальної дисципліни або ж за вимогами безпекової ситуації розбита на 2 частини (перша - після практичного заняття 5 та друга - після практичного заняття 8). Кількість тестових завдань: 30. Максимальний бал за контрольну роботу становить 30 балів.

1. З метою активізації процесу навчання пропонується метод креативної дискусії під час лекцій та семінарських занять. Це розвиває творчі здібності студентів, а також вдосконалює здатність до аналізу, порівняння та аргументування своєї точки зору.

2. Ефективною є робота за методикою «обміну досвідом» та інтерактивного складання лекцій. Викладач пропонує лекційний матеріал, студенти

доповнюють його власними заувагами та нотатками. 3. Важливим методом роботи є опрацювання першоджерел, в результаті якого студенти діляться враженнями від прочитаного, обговорюють підняті в текстах проблеми. 4. Самостійна оцінка певних культурно-мистецьких явищ та процесів, поряд із оцінками професійних соціологів, дозволяє виокремити і порівняти погляди науковців та погляди студентської аудиторії. 5. «Круглий стіл» дає можливість студенту виступити перед колегами із власною науково-дослідною роботою, залучаючи знання наукової літератури за темою, що прочитана заздалегідь. 6. За бажанням студента результати проведених соціологічних досліджень та здійсненої самостійної роботи можуть бути представлені у таких формах: у вигляді доповідей, повідомлень, есе, презентацій, конспектів.

Конкретизуємо вимоги щодо самостійної та індивідуальної роботи на двох прикладах.

Модуль I, тема 1. СОЦІОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ ЯК НАУКА.

Студентові пропонується опрацювати матеріал запропонованого ресурсу для самостійної роботи. Завдання містить три рівні складності, з яких студент може обрати для виконання один або виконати всі.

Самостійна позааудиторна робота:

I.	1. Соціологія культури як наука.	15 балів	Робота з глосарієм
Рівень складності	Ресурс для самостійної роботи: Глосарій – поняття сталого культурного розвитку. установа: український центр культурних досліджень. http://uccs.org.ua/uncategorized/hlosarij-poniattia-staloho-kulturnoho-rozvytku/		Вага оцінки за виконання даного рівня включно з попереднім
Рівень складності 1	У Глосарії неодноразово пропонується «порівняти» різні поняття. Заповніть, будь-ласка, таблицю відповідно до побажань авторів Глосарія. Дайте власні короткі визначення двох понять, запропонованих для порівняння.		5 балів
Рівень складності 2	У Глосарії пропонується відвідати ресурси, на яких подано розширену інформацію про деякі поняття. Відвідайте, будь-ласка, сайти, подані у покликаннях, за одним обраним поняттям, і викладіть отримане знання у вигляді інформаційної записки.		10 балів
Рівень складності 3	У Глосарії також пропонуються до розгляду поняття, щодо яких не вказано покликання на додаткові інформаційні ресурси. Створіть і впишіть у таблицю таке покликання самостійно, за одним обраним поняттям, і викладіть отримане знання у вигляді інформаційної записки.		15 балів

Модуль I, тема 2. МАКРОСОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КУЛЬТУРИ.

Самостійна позааудиторна робота:

Студентам пропонується скласти список сайтів провідних інституцій та установ управління культурними процесами в Україні та за кордоном.

I.	2. Макросоціологічний аналіз культури.	5 балів	Створення бази матеріалів
Офіційна назва установи	Сайт установи		Основний зміст/напрямок роботи

Завдання містить три рівні складності, з яких студент може обрати для виконання один або виконати всі.

Рівень складності	Зміст завдання	Вага оцінки за виконання даного рівня включно з попереднім
Рівень складності 1	Знайти і зафіксувати у таблиці інформацію стосовно сучасних українських провідних інституцій та установ управління культурними процесами	5 балів
Рівень складності 2	Знайти і зафіксувати у таблиці інформацію стосовно сучасних європейських та американських провідних інституцій та установ управління культурними процесами	10 балів
Рівень складності 3	Знайти і зафіксувати у таблиці інформацію стосовно сучасних азійських, африканських та австралійських провідних інституцій та установ управління культурними процесами	15 балів

Примітка 1. Самостійна пошукова робота здійснюється для того, щоб надати всім студентам групи свіжу (оперативну, релевантну) інформацію, яку можна використати у власній практичній діяльності. Тому бажано надавати інформацію, актуальну на момент звернення і очевидно перспективну на деяке майбутнє. Її можна брати

з документів за типом «Плани перспективного розвитку...», «Стратегія розвитку...», «Політика співпраці...» і т.п.

Примітка 2. Інформація за Зрівнями складності потребуватиме альбомної орієнтації електронного файлу, у якому фіксуватиметься.

Зведена таблиця

Україна			Європа та Америка (Північна та Південна)			Азія, Африка, Австралія		
установа	сайт	Зміст/напрямок роботи	установа	сайт	Зміст/напрямок роботи	установа	сайт	Зміст/напрямок роботи

Під керівництвом викладача формується:

- **Модель** зведеного електронного реєстру провідних інституцій та установ управління культурними процесами в **Україні**;

- **Модель** зведеного електронного реєстру провідних інституцій та установ управління культурними процесами в **Європі та Америці (Північній та Південній)**;

- **Модель** зведеного електронного реєстру провідних інституцій та установ управління культурними процесами в **Азії, Африці, Австралії**.

Висновки.

На нашу думку, наведений методологічний підхід є зручнішим і для викладання, і для вивчення матеріалів студентами, бо забезпечує взаємозв'язок тематики частин курсу відповідно до реальної взаємозалежності «культури» та «мистецтва». Водночас, широка палітра методів навчальної роботи та диференційована трирівнева система оцінки складності самостійної роботи дає можливість студенту обирати свій рівень успішності відповідно до ступеню заглиблення у конкретну тематику за власними обставинами.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Алієва, Л. О. (2006). Становлення і розвиток соціології мистецтва в Україні в 20-90-ті роки ХХ ст.: Дис... канд. іст. наук: 17.00.01 / Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв. К.
- Бевзенко, Л. Д. (2019). Методологічні можливості парадигми складності в концептуалізації соціальних спільнот — основа інтегрованості, механізми утворення та руйнації. *Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання», 18-19 квітня 2019 р., (м. Київ). К.: Логос, 2019. 240 с.*
- Дейнека, А. В. (2019). Поняття програми дії в ант як інструмент фіксації розподілу агентності між акторами. *Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання», 18-19 квітня 2019 р., (м. Київ). К.: Логос, 2019. 240 с.*
- Іванова, І. Ф. (2019). Галузеві соціології. Соціологія культури : методичні вказівки з підготовки до поточного і семестрового контролю для студентів спеціальності 054 «Соціологія» / І. Ф. Іванова, В. О. Чорна, Б. Б. Бондарець. — Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили.
- Лелик, М. (2019). Нематеріальна культурна спадщина як один із факторів формування іміджу України в європейському культурному просторі (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами) (2019). *ДЗК. Випуск 10/4*. https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/spadshchyna.pdf
- Макарова, А. (2021). *Силабус навчальної дисципліни «Соціологія культури і мистецтва». Освітня програма «Сольний спів» Спеціальність 025 Музичне мистецтво Галузь знань 02 Культура і мистецтво. Кафедра філософії, соціології та релігієзнавства, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ*. <https://kvm.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/59/2021/10/>
- Мироненко, П. (2020). *Силабус навчального курсу «Соціологія культури». Спеціальність 033 «Філософія». Чернівці*. <https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/vk-6-socziologiyakultmyronenko.pdf>
- Скокова, Л. (2018). *Культурні практики в сучасному суспільстві: теоретичні підходи та емпіричні виміри*. (Монографія). К.: Інститут соціології НАН України.
- Судакова В. М. (2019). Транскультурні чинники розвитку соціальних спільнот українського суспільства: проблема соціологічної концептуалізації. *Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Спільноти: суспільна уява і практики конструювання», 18-19 квітня 2019 р., (м. Київ). К.: Логос,*
- Український центр культурних досліджень (б.д). *Глосарій – поняття сталого культурного розвитку*. <http://ucss.org.ua/uncategorized/hlosarij-poniattia-staloho-kulturnoho-rozvytku/>
- Шеломовська О. (укладач). (2023). *Конспект лекцій з дисципліни «Соціологія культури. Соціологія масових комунікацій» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 054 «Соціологія» освітньо-професійної програми «Соціологія». Модуль 1 «Соціологія культури»: Кам'янське, ДДТУ.*

REFERENCES

- Alieva, L. O. (2006). *Formation and development of the sociology of art in Ukraine in the 20s-90s of the 20th century: Dissertation... Candidate of Historical Sciences: 17.00.01 / State Academy of Managers of Culture and Arts. K.*
- Bevzenko, L. D. (2019). Methodological possibilities of the complexity paradigm in the conceptualization of social communities - the basis of integration, mechanisms of formation and destruction. *Problems of sociological theory development: Communities: social imagination and construction practices. Materials of the XVI International Scientific and Practical Conference «Problems of sociological theory development: Communities: social imagination and construction practices», April 18-19, 2019, (Kyiv). K.*
- Deyneka, A. V. (2019). The concept of an action program in ANT as a tool for fixing the distribution of agency between actors. *Problems of sociological theory development: Communities: social imagination and construction practices. Materials of the XVI International Scientific and Practical Conference «Problems of sociological theory development: Communities: social imagination and construction practices», April 18-19, 2019, (Kyiv). K.: Logos.*
- Ivanova, I. F. (2019). *Sectoral Sociologies. Sociology of Culture: Methodological Guidelines for Preparing for Current and Semester Control for Students of Specialty 054 "Sociology" / I. F. Ivanova, V. O. Chorna, B. B. Bondarets. — Mykolaiv: Publishing House of Petro Mohyla National University, 2019. — 48 p. (Methodological Series; Issue 284).*
- Lelyk, M. (2019). Intangible cultural heritage as one of the factors shaping the image of Ukraine in the European cultural space (review based on press, Internet and unpublished documents). *State Cultural Heritage. Issue 10/4*. https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2019/spadshchyna.pdf
- Makarova, A. (2021). *Syllabus of the academic discipline "Sociology of Culture and Art". Educational program "Solo Singing" Specialty 025 Musical Art Branch of knowledge 02 Culture and Art. Department of Philosophy,*

- Sociology and Religious Studies*, State Higher Educational Institution “Vasyl Stefanyk Precarpathian National University”. Ivano-Frankivsk. <https://kvm.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/59/2021/10/>
- Myronenko, P. (2020). *Syllabus of the course «Sociology of Culture». Specialty 033 «Philosophy»*. Chernihiv. <https://inst-hist.chnpu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/vk-6-socziologiyakultmyronenko.pdf>
- Shelomovska, O. (compiler). (2023). *Lecture notes on the discipline “Sociology of Culture. Sociology of Mass Communications” for applicants of the first (bachelor’s) level of higher education in the specialty 054 “Sociology” of the educational and professional program “Sociology”*. Module 1 “Sociology of Culture”: Kamianske, DSTU.
- Skokova, L. (2018). *Cultural practices in modern society: theoretical approaches and empirical measurements*. (Monograph). Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Sudakova, V. M. (2019). Transcultural factors of the development of social communities of Ukrainian society: the problem of sociological conceptualization. Problems of the development of sociological theory: Communities: social imagination and practices of construction. *Materials of the XVI International Scientific and Practical Conference «Problems of the development of sociological theory: Communities: social imagination and practices of construction»*, April 18-19, 2019, (Kyiv). K.: Logos.
- Ukrainian Center for Cultural Studies (n.d). Glossary – the concept of sustainable cultural development institution.: <http://uccs.org.ua/uncategorized/hlosarij-poniattia-staloho-kulturnoho-rozvytku/>